

XX. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia

Jubileumi tudományos ülés

Az előadások összefoglalói

Klaudy Kinga

professzor emeritus

ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék

Az MTA és az Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottság

Előadásomban az MTA I. Osztály Nyelvtudományi Bizottsága Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának első öt ciklusáról fogok beszélni, melyek közül a harmadik és a negyedik ciklusban Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsággá lépett elő, majd az ötödikben ismét Munkabizottság lett, és az is maradt napjainkig. A kettő között nagy a különbség, mert a változó elnevezés tükrözi a harcot az alkalmazott nyelvészeti kutatások legitimitásának elismertetésért. Az említett öt ciklus a 20-ik század utolsó két évtizedét öleli fel 1980–2000-ig. Ezalatt a 20 év alatt az alkalmazott nyelvészet egyre fontosabbá vált, de ezt nem volt könnyű elfogadtatni, mivel az alkalmazott nyelvészetben egyre újabb kutatási területek merültek fel, amelyek tudományos megalapozottságában a hagyományos kutatási területek művelői erősen kételkedtek. A Munkabizottság majd Bizottság elnökének Papp Ferenc akadémikusnak szakmai súlya tette lehetővé, hogy az alkalmazott nyelvészet egyre újabb területei bontakozhassanak ki, és egyre több akkor fiatal kutató kapjon lehetőséget arra, hogy a szakterületét az akadémia égíse alatt fejleszthesse konferenciák rendezése és kiadványok szerkesztése formájában (Lengyel Zsolt: gyermeknyelv, Gósy Mária: pszicholingvisztika, Klaudy Kinga: fordításelmélet).

Navracsics Judit

egyetemi tanár

Pannon Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Alkalmazott nyelvészet Veszprémben

Előadásomban bemutatom a veszprémi alkalmazott nyelvészet szak történetét, annak népszerűségét, valamint átalakulását, és a szak elvégzése utáni lehetőséget: a tanulmányok folytatása a Többnyelvűségi Nyelvtudományi Doktori Iskolában. Szólok az oktatói gárdáról, annak változásáról, az egyes oktatók szakterületeiről, és a tudományos életben elért eredményeikről. Beszámolok a szakmai közéleti tevékenységünkről.

Károly Krisztina

egyetemi tanár

ELTE BTK Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Episztemológiai kihívások, elméleti paradigmák, kutatási módszerek és eredmények a tudományos szakfordítás vizsgálatában

A tudományos szakfordítás nem csupán filológiai kérdés, mert szerepe van a tudomány és a tudományos gondolkodás fejlődésében, az emberiség episztemológiai diverzitásának és a tudományos többnyelvűségnek a megőrzésében. Ezért a tudományos vizsgálata is igen összetett feladat. Előadásomban először ezt a problematikát járom körül, majd áttekintem azokat az elméleti paradigmákat és kutatási módszereket, amelyekkel a szakterületen végzett kutatások az elmúlt 20 év során a fordítástudományon belül leginkább dolgoztak. Az előadás második részében bemutatom a vizsgálatok legfontosabb eredményeit – a teljesség igénye nélkül, a főbb meglátásokra és megállapításokra koncentrálva –, hogy rávilágíthassak azokra a kutatási irányokra, amelyekkel kapcsolatosan meglátásom szerint a *lingua franca*-ról a magyar nyelvre, illetve a magyarról a *lingua franca*-ra történő fordítás vonatkozásában még kutatási feladatunk van.

Schirm Anita

egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék

Hát szóval ez egy ilyen érdekes terület. A magyarországi diskurzusjelölő-kutatás a kezdetektől napjainkig

A magyarországi diskurzusjelölő-kutatás kezdetei az 1980-as évek végére nyúlnak vissza. A kezdeti vizsgálatok még főként elméleti síkon foglalkoztak a diskurzusjelölőkkel, s a szóosztály körülhatárolásának problémáira koncentráltak. A későbbiekben empirikussá, korpuszalapúvá váltak a kutatások. Egyre több elem (pl. *hát, szóval, vajon, ugye, mondjuk*) funkcionális spektruma és szinkrón státusza lett feltérképezve, s az elemzésekbe a multimodalitás szempontja is bevonódott. A szinkrón vizsgálatok mellett megkezdődtek a történeti elemzések is, s általánossá vált a jelenkori és a történeti adatok együttes kezelése. A kutatások egyik meghatározó irányává vált a társalgásszervező és koherenciateremtő funkcióknak, valamint a beszélői attitűdöknek a szövegtípusfüggő-, illetve -független feltárása. A szóosztályra vonatkozó ismeretek bővülésével előtérbe kerültek az alkalmazott nyelvészeti aspektusok, s a kutatások ma már interdiszciplinárisak: érintik többek közt az anyanyelv-pedagógiát, a fordítástudományt, a politikai kommunikációt, a kriminalisztikai szövegnyelvészetet és a mesterséges intelligencia-alapú automatikus annotációt is. Az előadás a kezdetektől napjainkig veszi sorra az elmúlt több mint 35 év hazai diskurzusjelölő-kutatásának főbb állomásait, kutatási témáit és legfontosabb eredményeit.

Fenyvesi Anna

egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem BTK Angol-Amerikai Intézet

A magyar nyelvi tájkép, különös tekintettel az Appalache régió amerikai magyar sírfeliratainak nyelvhasználatára

A nyelvi tájkép kutatása a nyilvánosan látható írott nyelvhasználatot vizsgálja, és az ezredforduló óta a szociolingvisztikában egyre nagyobb figyelmet kap, a feliratok folyamatosan bővülő körét elemezve. Előadásomban először röviden áttekintem a nyelvi

tájkép magyar relevanciájú kutatásait, majd pedig a nyelvi tájkép vizsgálatának egy viszonylag új területét, temetőket helyezem fókuszba, mint a közemlékezet kialakításának fontos területeit, és saját 2024-es adatgyűjtésem alapján bemutatom az Appalache-hegység régiójában (Nyugat-Virginia, Pennsylvania délnyugati része, Kentucky keleti része és Virginia délnyugati része) található 25 amerikai magyar temető nyelvi tájképét. A 20. században élt amerikai magyarok sírjairól készített több mint 3500 fényképből álló korpusz betekintést nyújt a magyar bevándorlók és leszármazottaik életének és nyelvhasználatának változó nyelvi tájképébe. Ezek alapján megállapítható, hogy (i) az amerikai magyarok sírfeliratainak nyelve a második világháborúig szinte kizárólag magyar volt, a feliratok részletesek és egyediek voltak, míg (ii) az 1940-es évektől kezdve nyelvük túlnyomórészt az angol lett, a magyar használata nagyrészt szimbolikus jellegűvé vált, s a feliratok rövidek lettek, és minden síron hasonló formátumot követnek; míg (iii) a két nyelvet ötvöző nyelvhasználat mindkét időszakban meglehetősen ritka volt. Az eredmények nemcsak az amerikai magyar temetők, hanem a kisebbségi magyarok által lakott területeken található magyar temetők tekintetében is egyedülállóak, és egyedi módon dokumentálják a kétnyelvű magyarok nyelvi örökségét.

Markó Alexandra^{1,3} – Grácz Tekla Etelka^{2,3}

¹NBSz Szakértői Intézet

²tudományos főmunkatárs, ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont

³MTA– ELTE NYTK Lendület Neurofonetikai Kutatócsoport

Új lendületben az artikulációs kutatások

A magyar nyelvvel kapcsolatos artikulációs kutatások közel 140 éves történetében több termékeny korszak körvonalazódik, melyek között rövidebb-hosszabb cezúrák figyelhetők meg. A vizsgálatok történeti áttekintése tanulságokkal szolgál nemcsak a technikai fejlődésről, hanem a kutatói magatartás és a kutatósmódszertan változásáról is (beleértve a kutatásetikát, a vizsgálatok megismételhetőségének kritériumait stb. is). A korszerű kutatásokat megalapozó technikai felszereltség és módszertan a 21. század második évtizedétől áll rendelkezésre hazánkban. Ezek lehetővé teszik egyrészt az új tudományos kérdések megfogalmazását, másrészt a korábbi vizsgálatok új szemlélettel, alkalmasabb anyagon és nagyobb beszélőszámmal történő megismétlését. Előadásunkban kitérünk a régmúlt és a közelmúlt kutatási eredményei mellett az aktuális vizsgálatok irányaira és a közeljövő kutatási feladataira is.

Váradi Tamás

tudományos főmunkatárs

ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai Kutatócsoport

Mit tudnak valójában a nagy nyelvi modellek? Nyelvészeti kérdések az LLM-ek értelmezéséhez

A nagy nyelvi modellek (LLM-ek) megjelenése forradalmi változást és valódi paradigmaváltást hozott a számítógépes nyelvészet (NLP) történetében. Ma már aligha szükséges definiálni, mivel foglalkozik az NLP: elegendő rámutatni arra, hogy a legújabb

LLM-ek természetes módon társalgást folytatnak, több nyelven fordítanak, szövegeket foglalnak össze, kérdésekre válaszolnak vagy stílusokat váltanak. Ezek a képességek nemcsak a laikus felhasználókat, hanem az elméleti és alkalmazott nyelvészeket, sőt magukat a fejlesztőket is ámulatba ejtették. Az LLM-ek nyelvi tudása azonban hamar magától értetődővé vált, és a figyelem eltolódott attól, hogyan beszélnek ezek a rendszerek, arra, mit mondanak.

Az előadás középpontjában az LLM-ek nyelvi működésének nyelvészeti szempontú vizsgálata áll. Röviden áttekintjük azokat a technológiai és nyelvészeti alapú újításokat, amelyek ehhez a korábban elképzelhetetlennek tűnő nyelvi performanciához vezettek. Végül arra a kérdésre keressük a választ, hogy a lenyűgöző nyelvi viselkedés és a sokszor nyelvértésnek tűnő működés mögött miféle nyelvi kompetencia húzódik meg – ha egyáltalán beszélhetünk ilyenről. A helyzet még talányosabbá válik, ha azt a kérdést vetjük fel, hogy vajon az LLM-ek nyelvészeti értelemben vett, azaz a forma és jelentés egységét képviselő nyelvi jelekkel operálnak-e, vagy pusztán a rendszer számára értelmezetlen szóalakokkal. Az előadás amellet érvel, hogy az LLM-ek megértéséhez nem elegendő technológiai magyarázatokat keresni: a döntő kérdések nyelvészeti természetűek.